

قرآن در حزب مفصل

www.ketab.ir

حزب مفصل (سوره های انشاق و تناس)

گروه تحقیقات تدبیر
در کلام و حدیث

سرشناسه: صیوحی طسوجی، علی، ۱۳۵۹-
 عنوان و نام پدیدآور: تدبیر در قرآن کریم: حزب مفصل سوره های انشقاق تا ناس /
 تألیف علی صیوحی طسوجی؛ با همکاری گروه پژوهش حسین صیوحی طسوجی،
 عباس صیوحی طسوجی و محمد علیان نظری
 مشخصات نشر: قم: علی صیوحی طسوجی، ۱۳۹۴
 مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص.
 شابک: ۳-۲۹۹۷-۴-۶۰۰۰-۹۷۸
 فروست: تدبیر در حزب مفصل قرآن کریم؛ جلد ۶
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
 یادداشت: کتابنامه: به صورت زیر نویس.
 موضوع: تفاسیر شیعه - قرن ۱۴
 شناسه افزوده: صیوحی طسوجی، حسین، ۱۳۶۴-
 شناسه افزوده: صیوحی طسوجی، عباس، ۱۳۶۸-
 شناسه افزوده: علیان نظری، محمد، ۱۳۶۰-
 شناسه افزوده: موسسه تحقیقاتی تدبیر در کلام وحی
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ق ۴ ص ۹۸/ BP
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۷۹
 شماره کتابشناسی: ۳۸۷۲۵۲۳

طرح و اشراف علمی: استاد محمد حسین الهی زاده
 تألیف: علی صیوحی طسوجی
 با همکاری گروه پژوهشی:
 حسین صیوحی، عباس صیوحی و محمد علیان نظری
 ویراستار: علی اکبریان
 مدیر هنری: امید رستمی
 شمارگان: ۳۰۰ جلد • قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

قم، خیابان صفاییه، کوچه ۲۶، پلاک ۱
 شماره تماس: ۰۲۵ ۳۷۷۳۰۹۱۵ - ۰۲۵ ۳۷۷۳۳۴۰۳

۰۹۲۱۷۱۹۸۴۸۳

فهرست مطالب

۲۵۹	سوره زلزله	۷	مقدمه
۲۶۹	سوره عادیات	۲۳	سوره انشقاق
۲۷۹	سوره قارعه	۴۱	سوره بروج
۲۸۹	سوره تکاثر	۵۹	سوره طارق
۲۹۹	سوره عصر	۷۵	سوره اعلی
۳۰۵	سوره همزه	۹۵	سوره غاشیه
۳۱۵	سوره فیل	۱۱۵	سوره فجر
۳۲۳	سوره فریش	۱۳۷	سوره بلد
۳۲۹	سوره ماعون	۱۵۹	سوره شمس
۳۳۹	سوره کوثر	۱۷۷	سوره لیل
۳۴۷	سوره کافرون	۱۹۱	سوره ضحی
۳۵۷	سوره نصر	۲۰۵	سوره شرح
۳۶۵	سوره مسد	۲۱۵	سوره تین
۳۷۳	سوره اخلاص	۲۲۵	سوره علق
۳۸۳	سوره فلق	۲۳۹	سوره قدر
۳۹۳	سوره ناس	۲۴۷	سوره بینه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

حمد و سپاس بیکران تنها سزاوار معبود یگانه است که قرآن، این کامل ترین کتاب آسمانی را بر بنده خود و آخرین پیامبرش حضرت محمد مصطفی ﷺ نازل کرد و او را برای رهایی بخشیدن انسان ها از ظلمات و آتش، رسالت داد؛ «الحمد لله رب العالمین». صلوات بی پایان پروردگار و فرشتگان بران مکرم نبی رسول و بزرگ امام معصوم مصون مهدی منصور که برای دریافت و تبلیغ رسالات خدای بزرگ و پیشوائی قافله سعادت، عاشقانه هر رنج و محنتی را به جان خرید. برترین رحمت و برکات آسمان و زمین بر بزرگ مرد و بزرگ بانوی هستی، حضرت سیدالاصیاء امیرالمؤمنین امام علی بن ابی طالب علیه السلام و حضرت ام ابیها صدیقه طاهره فاطمه زهرا علیه السلام و درود خدای ودود و مؤمنان ناب بر اولیای الله و اوصیای رسول اعظم، همان امامان راستین امت از حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام و حضرت سید الشهداء امام حسین علیه السلام و همه فرزندان معصومش علیهم السلام، آن انوار سلسله جلیله هدایت تا حضرت بقیه الله الاعظم امام زمان علیه السلام آن بزرگ معلم و والا مفسران قرآن کریم که بی صبرانه فرجشان را در انتظاریم...؛ «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»؛ «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ».

قرآن کریم، مائده گسترده آسمانی برای بهره مندی همه انسان هاست و تدبیر، راه فراگیر استفاده همه آدمیان از پذیرایی هدایتی این سفره الهی است. کتاب پیش رو، تفسیر و ترجمه منسجم هدایتی سوره های مبارکه انشقاق تا ناس است و زمینه تدبیر در هریک از این سوره های نورانی را فراهم می آورد.

لازم است قبل از معرفی ساختار این کتاب، اندکی درباره تدبیر، ترجمه و تفسیر منسجم هدایتی سخن گفته شود. شرح مفصل این عناوین در کتابی مستقل ارائه می گردد.

«أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا»^۱

پس آیا در قرآن تدبیر نمی‌کنند تا به هماهنگی آیات آن پی ببرند و دریابند که از جانب خدا نازل شده است؟ اگر قرآن از جانب غیر خدا بود، قطعاً در آن ناسازگاری و ناهماهنگی بسیار می‌یافتند.

«أَفَلَمْ يَذَّبَرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ»^۲

آیا در این قرآن تدبیر نکرده‌اند تا بدانند آن از جانب خداست؟ مگر برای آنان پیامی آمده که برای پدران نخستینشان نیامده است تا بگویند اگر این پیام حق است و از سوی خداست، چرا برای پیشینیان فرستاده نشد؟

«كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَذَّبَرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ»^۳

این قرآن کتابی گرانقدر و پرخیر و برکت است که آن را به سوی تو فرستادیم تا همگان در آیات آن تدبیر کنند، پس هدایت پسران راهیاب شوند و عنادپیشگان عذری بر گمراهی خویش نیابند و تا صاحبان خرد به دلیل حق توجه کنند و به سوی آن هدایت گردند.

«أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا»^۴

آیا در قرآن تدبیر نمی‌کنند و آن را نمی‌فهمند؟ یا تدبیر می‌کنند و می‌فهمند ولی بر دل‌های آنان و هم مسلکانشان، قفل‌های مخصوص دل‌ها قرار گرفته است و از آن رو ایمان نمی‌آورند؟

۱. نساء، آیه ۸۲.

۲. مؤمنون، آیه ۶۸.

۳. ص، آیه ۲۹.

۴. محمد، آیه ۲۴.

رسول خدا، حضرت محمد مصطفی ﷺ در روز غدیر فرمودند: «مَعَاشِرَ النَّاسِ تَدَبَّرُوا الْقُرْآنَ وَافْهَمُوا آيَاتِهِ وَانْظُرُوا إِلَى مُحْكَمَاتِهِ وَلَا تَتَّبِعُوا مَتَشَابِهَهُ قَوْلَهُ لَنْ يُبَيِّنَ لَكُمْ زَوَاجِرَهُ وَلَا يُوضِّحَ لَكُمْ تَفْسِيرَهُ إِلَّا الَّذِي أَنَا أَخْذُ بِيَدِهِ وَمُضْعِدُهُ إِلَى وَشَائِلٍ بِعَضِدِهِ وَمُغْلِمُكُمْ أَنْ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَخِي وَوَصِيِّ»؛ ای گروه‌های انسان‌ها، در قرآن تدبیر کنید و آیات آن را بفهمید و به محکماتش نظر کنید و از متشابهش تبعیت نکنید. پس به خدا قسم، بازدارنده‌های قرآن را برای شما بیان نمی‌کند و تفسیر آن را برای شما توضیح نمی‌دهد. جز کسی که من گیرنده و بالابرنده دست و بازوی او به سوی خویش هستم و اعلام‌کننده این حقیقت درباره او هستم که «همانا هر کس که من مولای اویم، پس این علی مولای اوست» و او علی بن ابی طالب برادر و وصی من است.

علی ﷺ می‌فرمایند: «إِلَّا لَا خَيْرَ فِي قِرَاءَةِ لَا تَدَبَّرُ فِيهَا»؛

آگاه باشید که خیری در قرائت قرآن بدون تدبیر نیست.

فاطمه زهرا ﷺ در احتجاج فدکیه خود می‌فرمایند: «مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ الْمُسْرِعَةِ إِلَى قَبْلِ الْبَاطِلِ الْمُغْضِيَةِ عَلَى الْفِعْلِ الْقَبِيحِ الْخَاسِرِ أَفَلَا تَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا»^۱

ای گروه‌های مسلمانان، سرعت‌گیرندگان به قول ضعیف باطل، چشم‌پوشان از رفتار زشت خسارت‌بار، آیا در قرآن تدبیر نمی‌کنید یا بر قلب‌ها، قفل‌های مخصوص آن زده شده است؟^۲

از امام صادق ﷺ نقل شده است که وقتی مصحف قرآن را به دست می‌گرفتند، پیش از خواندن قرآن و قبل از باز کردن آن، در حالی که آن را در دست راست می‌گرفتند، چنین دعا می‌کردند: «بِسْمِ اللَّهِ... اللَّهُمَّ... لَا تَجْعَلْ قِرَائَتِي قِرَاءَةً لَا تَدَبَّرُ فِيهَا بَلْ اجْعَلْنِي أَتَدَبِّرُ آيَاتِهِ وَأَحْكَامِهِ»؛^۳ به نام خدا... خدایا... قرائت مرا قرائت بی تدبیر قرار مده، بلکه مرا آن‌گونه قرار بده که در آیات و احکام آن تدبیر کنم.

۱. بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۲۰۸، باب ۵۲، أخبار الغدير.

۲. مشکاة الأنوار، ص ۱۳۷، الفصل الثامن في العلم والعلم.

۳. الاحتجاج، ج ۱، ص ۱۰۴، احتجاج فاطمة الزهراء ۳ علی القوم.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۴، ص ۳۷۲.

سخن آشنا (توصیه امام راحل رهبر عظیم الشان امت اسلامی درباره تدبیر)

امام خمینی رهبر فرموده اند: «یکی از موانع بهره‌مندی از این صحیفه نورانی، اعتقاد به این است که جز آن که مفسران نوشته یا فهمیده‌اند، کسی را حق استفاده از قرآن شریف نیست و تفکر و تدبیر در آیات شریفه را تفسیر به رأی تلقی کرده‌اند و به واسطه این رأی فاسد و عقیده باطل، فهم قرآن شریف را به واسطه جمیع فنون، ناممکن دانسته و آن را به کلی مهجور ساخته‌اند؛ در صورتی که برداشت‌های اخلاقی، ایمانی و عرفانی به هیچ وجه مربوط به تفسیر نیست تا تفسیر به رأی تلقی گردد.»^۱

مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «تلاوت قرآنی مطلوب است که انسان با تدبیر بخواند و کلمات الهی را بفهمد که به نظر ما می‌شود فهمید. اگر انسان لغت عربی را بلد باشد و آنچه را هم که بلد نیست، به ترجمه مراجعه کند و در همان تدبیر کند، دو بار، سه بار، پنج بار که بخواند، انسان فهم و انشراح ذهنی نسبت به مضمون آیه پیدا می‌کند که با بیان دیگری حاصل نمی‌شود. بیشتر با تدبیر حاصل می‌شود. این را تجربه کنید. لذا انسان بار اول وقتی مثلاً آیه مرتبط به هم را می‌خواند، یک احساس و یک انتباه دارد، بار دوم، پنجم، دهم که همین را با توجه می‌خواند، انتباه دیگری دارد؛ یعنی انسان انشراح ذهن پیدا می‌کند. هرچه انسان بیشتر انس و غور پیدا کند، بیشتر می‌فهمد و ما به این احتیاج داریم... بنابراین در زندگی حتماً قرآن با تدبیر را در نظر داشته باشید و نگذارید حذف شود.»^۲

۱. رک: امام خمینی رهبر، آداب الصلوة (ترجمه سز الصلوة)، ص ۱۹۹.

۲. قسمتی از بیانات حضرت آیه الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۸۴/۷/۱۷.

معنای لغوی: کلمه «تدبیر» از ماده «دبر» و هیئت «تفعّل» ترکیب شده است.

۱. معنای «دبر»: همه لغت‌نامه‌های زبان عربی، معنای این ریشه را «پشت و پشت سر اشیاء» دانسته‌اند. گفتنی است که این ماده، چهل و چهار بار و در یازده هیئت در قرآن کریم استعمال شده است و مفهوم پیش‌گفته، با همه آن‌ها سازگار است.

۲. معنای «تفعّل»: کتاب‌های معتبر واژه‌شناسی و علم صرف، معنای این هیئت را «مطاوعه یا همان اثرپذیری هیئت تفعیل» و مفهوم هیئت تفعیل را نیز «تعدیه یا اثرگذاری» دانسته‌اند. نتیجه این‌که برای فهم معنای «تدبیر»، ابتدا باید معنای «تدبیر» را بدانیم.

تدبیر به معنای «پشت سر هم قرار دادن اشیاء، امور یا الفاظ» و در نتیجه، «تدبیر» به معنای «پشت سر هم دریافت کردن اشیاء، امور یا الفاظ» است.

معنای اصطلاحی: «تدبیر در قرآن کریم» دریافت یا همان پذیرش آگاهانه «تدبیر موجود در قرآن کریم» است.

تدبیر خدای حکیم در قرآن کریم، سطوحی دارد و در قبال هر سطح از آن، سطحی از تدبیر برای ما فرض است که شرح آن با توجه به نمودار بالا معلوم است.

تدبیر، شأن هر حکیمی به هنگام سخن گفتن؛ و تدبیر، شأن هر عاقلی به هنگام شنیدن سخن حکیمانه است. اینجانب به عنوان نویسنده این متن، در حال تدبیر و پشت سر هم قرار دادن کلمات، جملات و پاراگراف‌ها هستم و به این ترتیب، یک متن علمی را

سامان می‌دهم و شما به عنوان مطالعه‌کنندگان این متن، در حال تدبر و پشت سرهم دریافت کردن کلمات، جملات و پاراگراف‌ها هستید و به این ترتیب این متن علمی را می‌فهمید. خدای حکیم نیز کلمات، آیات و حتی سوره‌ها را تدبیر فرموده و این‌گونه با ما سخن گفته است و ما عاقلان هم برای استفاده از سخن او، باید تدبر کنیم و کلمات، آیات و حتی سوره‌ها را پشت سرهم و منسجم دریابیم، نه پراکنده و بی‌ربط.

با توجه به آنچه گذشت، می‌توان تدبر را این‌گونه تعریف کرد:

«دریافت پی‌درپی کلمات هر آیه که به فهم منسجم آن آیه منتهی می‌شود؛

و دریافت پی‌درپی آیات هر سوره که به فهم منسجم آن سوره منتهی می‌شود؛

و دریافت پی‌درپی سوره‌های قرآن کریم که به فهم منسجم همه قرآن کریم منتهی می‌شود»

ردیف نخست این تعریف، مربوط به فهم منسجم هریک از آیات قرآن کریم است. امری مهم که خوشبختانه در طول سالیان متمادی مورد توجه بوده و آثار و برکات فراوان آن در ترجمه‌ها و تفاسیر مختلف مشاهده می‌شود و طرح‌ها و کتاب‌های آموزش ترجمه و مفاهیم در همین جهت سامان گرفته است. ردیف سوم این تعریف هم، تا پیش از تحقق ردیف دوم، محقق نمی‌شود و در حال حاضر محل بحث این کتاب نیست، بنابراین تعریف تدبر در قرآن کریم، به تناسب اهداف و ابعاد این کتاب، از این قرار است:

«دریافت پی‌درپی آیات هر سوره که به فهم منسجم آن سوره منتهی می‌گردد.»

دست‌یابی به فهم منسجم سوره‌های قرآن کریم، نقشی مهم در استفاده ما از هدایت الهی این کتاب آسمانی دارد، زیرا سوره‌های قرآن کریم، اصلی‌ترین واحدهای هدایتی این کتاب عزیز است. آنچه این ادعا را ثابت می‌کند، تعدی قرآن کریم نسبت به سوره‌هاست؛ یعنی خدای حکیم وقتی اراده فرموده که معجزه بودن قرآن را اثبات فرماید، همگان را به آوردن سوره‌هایی مانند سوره‌های قرآن فرمان داده است تا ناتوانی خویش را با تمام وجود دریابند و در برابر حقانیت کلام خدا سر تعظیم فرود آورند:

«وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ

www.ketab.ir

یعنی هدایت است.

این بیان و مانند آن، نشان دهنده جایگاه ویژه سوره‌های قرآن در مهم‌ترین جلوه‌های معجزان

بناورید و گواهی خود را بفرمایند.

و اگر در آنچه برنده خود نازل کرده‌اید شک دارید، پس اگر است می‌گویند سوره‌ای مانند آن

کنیم صاف و قوی.

بنابراین تدبیر در هر سوره‌ای، با فهم معنای کلمات، عبارات، جملات و آیات آن سوره و همچنین درک ارتباط آیات و هماهنگی مجموعه آیات آن با یکدیگر محقق می‌شود. حال سؤال این است که آیا در مواجهه ابتدایی با قرآن کریم، فهم و درک پیش گفته به طور کامل برای ما حاصل است یا نه؟ به طور حتم هر میزان که فهم و درک ما از موارد ذکر شده ناقص باشد، همان اندازه از جامعیت و دقت و حتی صحت تدبیر ما کاسته خواهد شد؛ بهی چه باید کرد؟ راه جبران نقص فهم و درک ما چیست؟ راه جبران، ترجمه منسجم هدایتی است. چنین ترجمه‌ای افزون بر فراهم سازی امکان فهم معنای کلمات، عبارات، جملات و آیات هر سوره، توضیحاتی ارائه می‌دهد که درک ارتباط آیات و تشخیص دسته‌های مفهومی آیات هر سوره و درک هماهنگی دسته‌های مفهومی و نزدیک شدن به غرض هدایتی سوره را افزایش می‌دهد.

ترجمه، برگردان یک سخن از زبانی به زبان دیگر است به گونه‌ای که اهل زبان دوم، افزون بر مفاهیم واژگان و جملات، مقاصد مورد نظر صاحب سخن را دریابند. کامل‌ترین و وفادارترین ترجمه آن است که بیشترین توفیق را در انتقال مفاهیم و مقاصد مورد نظر صاحب سخن، از زبان مبدأ به زبان مقصد داشته باشد.

حال اگر سخن منسجم باشد، مفاهیم و مقاصد مورد نظر صاحب سخن بدون درک این انسجام فهمیده نخواهد شد. بنابراین ترجمه‌ای که زمینه درک این انسجام را فراهم نسازد و تنها معنای کلمات و جملات را بیان کند، ترجمه‌ای کاملاً وفادار شمرده نخواهد شد. ممکن است گفته شود که مطلب بالا درباره ترجمه سخن منسجم، صحیح است اما سخن خدای حکیم در هریک از سوره‌های قرآن کریم منسجم نیست!!! بی تردید این سخنی ناصواب است، چون اگر سخن خدای حکیم در یک سوره منسجم نباشد، اتصال آیات آن سوره به هم و انفصال آیات آن سوره از سوره قبل و بعد، حکیمانه نخواهد بود. این در حالی است که در حکیمانه بودن فعل و قول خدای سبحان جای هیچ شک و تردیدی نیست.

مرحوم علامه طباطبائی رحمته الله در این باره می فرماید: «إِنَّهُ سَبَّحَانَهُ كَرَّرَ ذِكْرَ السُّورَةِ فِي كَلَامِهِ كَثِيرًا كَقَوْلِهِ تَعَالَى: «فَأَتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ»: يونس - ۳۸. وقوله: «فَأَتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ»: هود - ۱۳. وقوله تَعَالَى: «إِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً»: التوبة - ۸۶. وقوله: «سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا»: النور - ۱. فبان لنا من ذلك: أن لكل طائفة من هذه الطوائف من كلامه (التي فصلها قطعا قطعا، وسمى كل قطعة سورة) نوعا من وحدة التأليف والتمام، لا يوجد بين أبعاض من سورة و لا بين سورة و سورة، و من هنا نعلم: أن الأغراض و المقاصد المحصلة من السور مختلفة، و أن كل واحدة منها مسوقة لبيان معنى خاص و لغرض محصل لا تتم السورة إلا بتمامه»^۱

اگر بگویید: بسیاری از سوره‌ها را می‌شناسیم که همه آیات آن انسجام مفهومی یا موضوعی ندارد، یعنی دسته‌های مفهومی متعدد و حتی موضوعات متنوعی در آن سوره‌ها وجود دارد، می‌گوییم: این سخن درستی است، اما همه سوره‌های قرآن دارای انسجام هدایتی است و بدون شک هیچ سوره‌ای نیست که اجزای آن از نظر سیر هدایتی پراکنده بوده و مخاطب را دچار سردرگمی کند؛ حتی دسته‌های مفهومی متعدد و یا موضوعات متنوع در یک سوره نیز، سیر هدایتی روشنی به سوی غرض واحد سوره دارد.

دست‌یابی به ترجمه منسجم هدایتی سوره‌های قرآن کریم، مبتنی بر فرایندی عالمانه است.

درک مفاهیم کلمات، عبارات و جملات و شناخت مقاصد آیات و تشخیص ارتباط آیات و کشف دسته‌های مفهومی (سیاق‌ها) و درک هماهنگی سیاق‌های مختلف با یکدیگر و پی بردن به مقصد هدایتی واحد هر سوره، افزون بر فهم متنی به ادبیات عربی مبین قرآنی، مستلزم شناخت فضای سخن آن سوره است؛ بدین معنی که باید با کمک سوره فهمید که برای درمان کدام درد و یا پاسخ به کدام سؤال و یا ارائه راه حل کدام بحران و یا دفع و رفع کدامین شبهه و یا ایجاد یقین نسبت به کدام اعتقاد نازل شده است... و

۱. المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶. ترجمه: خدای سبحان کلمه «سوره» را در کلام مجیدش چند جا آورده است، از آن جمله فرموده: «فَأَتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ» و فرموده: «فَأَتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ» و فرموده: «إِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً» و فرموده: «سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا». از این آیات می‌فهمیم که هر یک از این سوره‌ها طائفه‌ای از کلام خداست که برای خود وحدتی دارد، نوعی از وحدت که نه در میان ابعاض یک سوره هست و نه میان سوره‌ای و سوره‌ای دیگر و نیز از اینجا می‌فهمیم که اغراض و مقاصدی که از هر سوره به دست می‌آید مختلف است و هر سوره‌ای، غرضی خاص و معنایی مخصوص را ایفاء می‌کند، غرضی را که تا سوره تمام نشود آن غرض نیز تمام نمی‌شود. (ترجمه المیزان، ج ۱، ص ۲۷).

همچنین مستلزم شناخت جهت هدایتی است؛ بدین معنی که باید در لابلای مفاهیم و موضوعات متنوع، سمت و سوی حرکت سوره را تشخیص داد و در میان آیات جای اصل و فرع را جابجا ندید و جایگاه اصالی و تبعی را خلط نکرد و بارویکردی محورشناسانه و جامع‌نگرانه هدف سوره را کاوید.... و همچنین مستلزم شناخت سیر هدایتی است؛ بدین معنی که باید مسیر حرکت از فضای سخن به سوی جهت هدایتی را درک کرد و باید با گام‌های سوره از مبدأ وضعیت موجود (فضای سخن) به سوی مقصد وضعیت مطلوب (جهت هدایتی) همراه شد و با سیر سوره حرکت کرد.

فهم و درک و شناخت پیش‌گفته، بر علوم و اصول فهم و فکر استوار است. ادبیات عرب، اصول فهم متن و منطق تفکر بیشترین نقش را در شکل‌گیری، کمال، صحت و دقت این فرایند عالمانه دارد.

پرسش: آنان که زبانشان زبان قرآن است و یا خود مترجم قرآن هستند، در عمل به وظیفه تدبیر در قرآن مشکلی ندارند. کافی است اراده تدبیر داشته و انسجام هدایتی سوره را مورد توجه قرار دهند؛ اما آنان که باید برای تحقق تدبیر از ترجمه دیگران استفاده کنند، از متن قرآن فاصله دارند و تدبیر در قرآن برای آنان به طور کامل حاصل نمی‌شود. چه باید کرد؟

پاسخ: گاهی کسی در مقام تدبیر، ترجمه را اصل قرار می‌دهد و بدون حساسیت نسبت به ارتباط با متن قرآن، به مطالعه ترجمه می‌پردازد. آری چنین فردی، بهره‌ای کامل از تدبیر در قرآن نخواهد داشت. اگر در مقام تدبیر، متن قرآن را اصل قرار دهیم و از ترجمه به عنوان عصای دست بهره بگیریم و همواره در پی تطبیق ترجمه بر متن قرآن باشیم، ارتباط ما با قرآن کریم برقرار شده و امکان تدبیر کامل برای ما فراهم خواهد شد.

توضیح: دیده‌ایم که برخی برای فهم آیات قرآن، به خواندن ترجمه آن بسنده می‌کنند و بعضی با استفاده از کتب آموزش ترجمه و مفاهیم و یا شرکت در دوره‌های آموزشی، در پی تحصیل قوه تطبیق ترجمه بر متن آیات هستند. تا کنون به تفاوت این دو گروه اندیشیده‌اید؟ گروه نخست، از پس پرده ترجمه، آیات وحی الهی را می‌خوانند و می‌فهمند، ولی از مواجهه مستقیم با متن نورانی آیات کم بهره‌اند؛ اما گروه دوم، از پل ترجمه عبور می‌کنند و به منطقه ارتباط مستقیم با آیات مبین قرآن راه می‌یابند. هر دو برخیزند، اما این کجا و آن کجا؟! گروه سوم نیز هستند که پس از طی راهی طولانی و در پی کسب مقدمات لازم، مترجم آیات قرآن می‌شوند و برای دیگران، پل فهم آیات می‌سازند.

پویندگان راه تدبیر در قرآن کریم نیز در همین سه گروه قابل ارزیابی هستند، با این تفاوت که این بار سخن از فهم سوره‌های قرآن کریم یعنی مرحله‌ای پس از فهم آیات است. با این سه گروه آشنا شویم:

۱. گروه نخست که از پس پرده شفاف ترجمه منسجم هدایتی، سوره‌های قرآن را می‌خوانند و می‌فهمند و از مواجهه مستقیم با متن نورانی سوره‌ها کم بهره‌اند. اینان در کلاس و دوره‌ای شرکت نمی‌کنند و با مطالعه کتب ترجمه منسجم

هدایتی قرآن کریم، توشه خود را برمی گیرند.

۲. گروه دوم که از پل ترجمه عبور می کنند و به منطقه ارتباط مستقیم با سوره های نورانی قرآن راه می یابند. اینان همان مخاطبان دوره های آموزشی تدبر در قرآن کریم هستند.

۳. گروه سوم که از پی طی راهی طولانی، خود مترجم سوره های قرآن می شوند و برای دیگران، پل فهم سوره ها می سازند. اینان محققان ترجمه منسجم هدایتی قرآن کریم هستند.

نوجه

برخی گمان می کنند که مخاطب مستقیم بسیاری از سوره های قرآن کریم و به ویژه سوره های مکی نیستند، زیرا آن ها را خطاب به کافران و خود را جزء مسلمانان می دانند. این نوشتار، توجه این دسته از مخاطبان سخن دوست را به محورهای ذیل جلب می کند:

۱. بیاییم با کمک این سوره ها، مسلمان و مؤمن رسمی شویم و به اسلام و ایمان اسمی اکتفا نکنیم. «وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ... إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»^۱ «شما را چه شده است که به خدا ایمان نمی آورید... اگر مؤمنید.»

۲. بیاییم با کمک این سوره ها، ایمانمان را حفظ کنیم و از دام همیشه گسترده شیطان برحذر بمانیم و از پرتگاه «آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا»^۲ «ایمان آوردند، سپس کافر شدند»، دوری کنیم.

۳. بیاییم با کمک این سوره ها، ایمانمان را ارتقاء دهیم و به جایگاه فعلی خویش بسنده نکنیم و به آسمان «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا»^۳ «ای کسانی که ایمان آورده اید، ایمان بیاورید.» پرگشاییم.

۱. حدید، آیه ۸.

۲. منافقون، آیه ۳.

۳. نساء، آیه ۱۳۶.

متن شبهه: «مقدمه نخست: تدبر مبتنی بر تفسیر است.» «مقدمه دوم: تفسیر حقیقی قرآن کریم، سخنان پیامبر خدا ﷺ و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام است.» «نتیجه: تدبر مبتنی بر سخنان پیامبر خدا ﷺ و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام است.» بنابراین استدلال، تنها راه تدبر در قرآن کریم مراجعه به روایات معصومان علیهم السلام است.

جواب شبهه: هم مقدمه نخست این استدلال درست است و هم مقدمه دوم آن؛ اما اشکال استدلال این است که کلمه «تفسیر» در مقدمه اول و دوم آن به یک معنی نیست. تفسیر در مقدمه اول این استدلال، فرایندی علمی برای رسیدن به ترجمه قرآن است اما در مقدمه دوم، تبیین فروع و کشف از جزئیات و استنباط از ظواهر و پرده برداری از بطون و تأویل متشابهات و مانند اینهاست.

بعد از روشن شدن جواب شبهه، باید دانست که روایات معتبر نقل شده از معصومان علیهم السلام، در مواردی راهنمای متدبران هم است و این در جایی است که روایات صحیح مربوط به مفهوم و مقصود کلمات، عبارات، جملات، آیات و سوره در دست باشد. در موارد فراوان دیگر، روایات صحیح مربوط به تبیین جزئیات و بیان بطون و تطبیقات و مانند اینها در دست است که در راستای تفسیر قرآن به معنای تبیین معصومان آن کاربرد دارد.

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «أُعْطِيَتْ السُّورَةُ الطَّوَالُ مَكَانَ الثَّوَرَةِ وَأُعْطِيَتْ الْمِثْنُ مَكَانَ الْإِنْجِيلِ وَأُعْطِيَتْ الْمَثَانِي مَكَانَ الزُّبُورِ وَفُضِّلَتْ بِالْمُفْصَلِ ثَمَانٌ وَسِتُّونَ سُورَةً» (دوم، کتاب فضائل القرآن، حدیث دوم)، سوره‌های طوال به جای تورات به من اعطا شد و مثنی به جای انجیل به من اعطا شد و مثنانی به جای زبور به من اعطا شد و برتری داده شدم با «مفصل»، شصت و هشت سوره [آخر قرآن کریم از سوره محمد ﷺ تا سوره ناس].

سور مفصل به حزب مفصل نیز شهرت یافته است و کتاب حاضر جلد ششم از «مجموعه شش جلدی تدبیر در حزب مفصل قرآن کریم» است که به ارائه تدبیر در سوره‌های انشقاق تا ناس پرداخته است.

مباحث مربوط به هر سوره در این کتاب، به ترتیب ذیل ارائه می‌شود:

۱. متن آیات و ترجمه تطبیقی؛ هدف از این بخش، قرائت و فهم هر آیه است.
۲. کشف سیاق‌ها؛ در این قسمت با بیان اجمالی اتصال یا انفصال مفهومی آیات سوره، سیاق‌های سوره مشخص می‌شود.
۳. فضای سخن، سیر هدایتی (به همراه نمودار) و جهت هدایتی هریک از سیاق‌های سوره؛ در این بخش، هر سیاق از سوره به مثابه یک واحد از سخن حکیمانه سوره توضیح داده می‌شود.^۱
۴. فضای سخن، سیر هدایتی و جهت هدایتی سوره؛ در این قسمت، کل سوره به عنوان یک سخن حکیمانه مستقل شرح داده می‌شود.
۵. ترجمه منسجم هدایتی؛ همان نتیجه مورد نظر از فرایند عالمانه فهم منسجم هدایتی سوره است که امکان تدبیر جامع و دقیق در سوره را برای مخاطب فراهم می‌آورد.
۶. در محضر عترت ﷺ؛ در این بخش، حدیث یا احادیث نورانی در ارتباط با جهت هدایتی سوره مطرح و به طور مختصر توضیح داده می‌شود.
۷. توضیحات کاربردی؛ در این قسمت، سرنخ‌هایی از چگونگی تمسک به سوره در زندگی بیان می‌شود.

۱. روشن است که اگر سوره‌ای تک سیاقی باشد، بخش دوم و سوم در مباحث آن سوره نخواهد بود.

بدین وسیله، مقام شامخ استاد گران قدر حضرت آیت الله الهی زاده حفظه الله تعالى را گرامی می داریم. عالم وارسته ای که سال های زیبای تعلم قرآن ما با عنایت پروردگار حکیم و در پرتو علم و فضل ایشان رقم خورد. از خدای مهربان می خواهیم که آن بزرگوار را به عالی ترین مقامات علمی و معنوی نائل فرماید.

علو درجات و مقامات پدر عزیز و ارجمندمان، خادم خالص پیامبر اسلام ﷺ، قرآن کریم و اهل بیت  و بنیان گذار مؤسسه فرهنگی قرآن و عترت  تدبیر در کلام وحی، مرحوم حاج مهدی صبوحی  را از خدای منان خواستاریم. به ثمر نشستن فعالیت های قرآنی ما، تجلی اخلاص و تلاش ایشان است. همچنین صمیمانه از مادر مهربانمان بانو سیده جزایری که پشتیبانی بی دریغ و دعا های خالصانه اش سرمایه معنوی ما بود، تشکر می کنیم.

از معبود یگانه می خواهیم که دوست عزیزمان، مرحوم حجت الاسلام امین عظیمی را در جوار رحمت خویش جای دهد که نقشی مؤثر در مسیر تحقیقات تدبیری داشت. فاضل ارجمند، جناب حجت الاسلام محمد میرزایی، حضوری ارزشمند در مسیر تدوین این اثر داشته اند که از درگاه خدای منان، مزید توفیقات ایشان را درخواست می کنیم.

از همراهان و همکاران محترم به ویژه برادر گرامی جناب حجت الاسلام مهدی صفرزاده مدیر عامل محترم مؤسسه تدبیر به خاطر حمایت ارزشمندشان از گروه تحقیقاتی تدبیر در کلام وحی سپاسگزاریم.

همچنین از گروه تحقیقاتی تدبیر در تهران، خانم ها اعتمادی، انجمی، اردستانی، اسماعیلی، بدر قاسمی، بتولی، بهمنی، جبینی، چوپانی، حاجی آقا، حسینمردی، زائری، زاهدیان، سرلک، سلطانی، شبانی، شهپری، صالحی، طبایی، طبری، علی عسگری، عشقی، فروشنده، فرهی، فریدکیا، کلانتری، مرادی، معمارزاده و واعظی، به جهت همکاری مشتاقانه و مدقانه در تهیه پیشنهادات اصلاح و تکمیل این اثر، تشکر می کنیم. امید که صاحب بزرگوار قرآن مجید این بضاعت مزجات را از ما بپذیرد و پیمان ما را

لبریز فرماید. شما مخاطب گرامی نیز کاستی این نوشتار را از نویسندگان بدان و بزرگوارانه
راهنمای ما باش.

ای خدای مهربان! قلم و قدم ما را در راه خدمت‌گزاری به اسلام عزیز، از خطا و لغزش
مصون بدار!

جوار ملکوتی بانوی نور، حضرت فاطمه معصومه علیها السلام

مؤسسه تدبیر در کلام وحی

علی صبحی - ۱۳۹۳/۱۱/۱۴

www.ketab.ir